

Karakterizacija psihološkog zlostavljanja u Cyber prostoru

Žaklina Spalević

Pravni fakultet

Univerzitet Sinergija

Bijeljina, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

e-mail: zspalevic@sinergija.edu.ba

Sadržaj — Psihološko zlostavljanje nije nova pojava, kao što nije novo ni ponašanje koje ovaj pojam opisuje. Kao novost se jedino može posmatrati njegova pojava u tzv. cyber prostoru uslovljena progresivnim razvojem informacionih tehnologija i Internet globalizacijom. Iste su, s jedne strane dovele do unapređenja gotovo svih oblasti socijalnog života, dok su s druge strane dovele do toga da se visok nivo agresije i nasilja prisutan u savremenom društvu prenese i na cyber prostor. Problemi zlostavljanja u cyber prostoru proizvode negativne posledice koje se ne reflektuju samo na ugroženog pojedinca, već i na njegovo okruženje i porodicu, kao i na celo društvo, te iz tog razloga predstavlja problem koji zavređuje značajnu pažnju i koji je neophodno rešiti odgovarajućom pravnom regulativom.

Ključne reči — psihološko zlostavljanje; cyber prostor; pravna regulativa.

I. UVOD

Progresivnim razvojem informacionih tehnologija i Internet globalizacijom unapređene su gotovo sve sfere socijalnog života, ali je nažalost otvoren prostor da tradicionalna psihološka zlostavljanja prevaziđu granice realnog života i prenesu se u virtuelni svet komunikacije.

Kulturnu dinamiku globalnog društva prate promene koje se nužno odražavaju i na kvalitet međuljudskih odnosa između savremenih aktera u složenoj ne samo privatnoj već i poslovnoj komunikaciji. Kultura modernog življenja, rada i zabavljanja neprestano potkrepljuje ciklus novih potreba. Sredstva poput telefona, računara, sistema za praćenje i nadgledanje, unapređuju uslove života i rada, ali i nameću izvesne rizike. Tehnologija tako potkrepljuje novu realnost, koja egzistira paralelno sa fizičkom, materijalnom, neposrednom i iskustvenom stvarnošću.

Na taj način paralelna, virtuelna realnost pruža prostor za mnoge zloupotrebe na interpersonalnom nivou. Pojava psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru posebno je aktuelizovana poslednjih nekoliko godina na svetskoj sceni, ali su, u domaćoj naučnoj i stručnoj javnosti, rasprave i istraživanja posvećena psihološkom zlostavljanju u cyber prostoru još uvek u začetku.

Upravo, cilj ovog rada jeste da korišćenjem širokog spektra sekundarnih izvora podataka ukaže na sam pojam i osnovne

karakteristike psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru i na njegove posledice kako za pojedinca, njegovo okruženje i porodicu, tako i na društvo u celosti i da samim tim doprinese prevenciji, lakšem prepoznavanju i rešavanju istog.

II. DEFINISANJE CYBER PROSTORA

Psihološko zlostavljanje u cyber prostoru je takav oblik zlostavljanja kod koga je cyber prostor okruženje u kome se kompjuterske mreže pojavljuju kao sredstvo, cilj, dokaz i/ili simbol ili okruženje izvršenja psihološkog zlostavljanja. Postoje mnoge međusobno suprotstavljene definicije cyber prostora. Međutim, najjednostavnije, cyber prostor se određuje kao međuzavisna mreža informacionih tehnoloških infrastruktura koji obuhvata Internet, telekomunikacione mreže, kompjuterske sisteme i ugrađene procesore i regulatore u raznim delatnostima. U vezi s tim, pod cyber prostorom se podrazumeva ili vrsta zajednice sačinjene od mreže kompjutera u kojoj se elementi tradicionalnog društva nalaze u obliku bajtova i bitova ili prostor koji kreiraju računarske mreže [1].

Poslednje dve decenije obeležene su eksplozijom sveopšteg oslanjanja na mrežno povezivanje. Razvoj Interneta obeležavalo je naglašavanje interoperabilnosti, efikasnosti i slobode, ali naša sve veća zavisnost od Interneta nije bila praćena naporima da se on očuva bezbednim. Ovo se više odnosi na izvornu svrhu Interneta, sadržanu u razmeni naučnih podataka, nego (kao što je sada) na podršku celokupnoj globalnoj privredi. Eksplozija upotrebe i funkcionalnosti (kako u dobre tako i u loše svrhe) nadmašila je napore da se reformiše i obezbedi izvorna infrastruktura.

Termin cyber prostor prvi je upotrebio *William Gibson* u naučnofantastičnoj noveli *Neuromancer* 1984. godine. Cyber prostor je veštačka tvorevina koja zahteva visoku tehničku opremljenost, dobru informacionu infrastrukturu i koji je ničija i svačija svojina, u kome paralelno koegzistiraju virtuelno i realno i kod koga je komunikacija kolektivna. Uobičajena sredstva elektronske komunikacije preko kojih se ispoljava psihološko zlostavljanje u cyber prostoru su: tekstualne poruke ili sms-poruke koje se upućuju preko mobilnih telefona; elektronske poruke koje se prosleđuju u vidu elektronske pošte; instant poruke koje se upućuju u realnom vremenu preko besplatnih softverskih paketa (npr.

Skype, Messenger); stranice za socijalno umrežavanje među kojima su najpoznatije Facebook, MySpace i Twitter; chat-sobe ili sobe za razgovor koje pružaju mogućnost virtualne komunikacije između dve ili više osoba; blogovi ili web-beleške kao svojevrsni online dnevnik ili časopisi; web-stranice kao mesta ili lokacije na svetskoj elektronskoj mreži koje sadrže početnu stranu i linkove za druge moguće stranice; i Internet igre [2].

U takvom okruženju je izuzetno teško govoriti o nacionalnim razmerama psihološkog zlostavljanja i društvenoj opasnosti, bar ne u konvencionalnom smislu te reči. Iz tog razloga se psihološko zlostavljanje u cyber prostoru svrstava u oblik transnacionalnog zlostavljanja protiv koga ni borba ne može biti konvencionalna, posebno što društveni, socijalni i ekonomski kontekst ovog zlostavljanja nije istovetan sa klasičnim transnacionalnim psihološkim zlostavljanjem, jer za cyber prostor važe druga pravila.

III. KARAKTERISTIKE PSIHOLOŠKOG ZLOSTAVLJANJA U CYBER PROSTORU

Psihološko zlostavljanje u cyber prostoru je poseban oblik zlostavljanja koje se odvija posredstvom informaciono-komunikacionih tehnologija, pre svega upotrebom Interneta i telefonskih tehnologija. S tim u vezi, možemo izdvojiti njegove četiri osnovne karakteristike.

Prvo, psihološko zlostavljanje u cyber prostoru odlikuje visok stepen anonimnosti. Za razliku od tradicionalnog psihološkog zlostavljanja u kojem žrtva uobičajeno poznaje osobu koja je zlostavlja, može je lako identifikovati i eventualno kasnije izbegavati, kod psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru zlostavljač je često virtualno anonim. U telefonskoj anketi na 1498 internet korisnika uzrasta od 10 do 17 godina koju su sprovedeli 2004. godine Ybarra i Mitchell utvrđeno je da je većina sajber nasilnika (84%) poznavala svoje žrtve, ali da je samo 31% žrtvi lično poznavalo napadače. Do sličnih rezultata došle su Kowalski i Limber 2007. godine, koje su anketiranjem 3767 učenika starijih razreda osnovnih škole utvrdile da blizu 50% dece žrtava sajber nasilja nije znalo identitet nasilnika. S tim u vezi, cyber zlostavljač se nalazi u realnoj ili opaženoj poziciji moći u odnosu na cyber žrtvu, zasnovanu na znanju, spretnosti i umešnosti u korišćenju elektronskih tehnologija, za razliku od tradicionalnog zlostavljača koji svoju moć zasniva prevashodno na fizičkoj snazi ili socijalnom statusu. Tako se može desiti da osoba koja je u fizičkom ili socijalnom smislu slaba i ima veoma malo moći u interakciji s drugom osobom licem u lice, u cyber prostoru ostvaruje visok stepen moći.

Drugo, psihološko zlostavljanje u cyber prostoru podrazumeva ispoljavanje negativnih ponašanja prema drugim osobama koje se vrše uz korišćenje elektronskih tehnologija, kao što su personalni računari i mobilni telefoni. To dalje znači da korisnici elektronskih tehnologija mogu biti stalne mete psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru. Cyber zlostavljači mogu delovati u bilo koje vreme (24 sata tokom sedam dana u nedelji) i gotovo u svakom prostoru, jer cyber zlostavljanje nije limitirano fizičkom lokacijom zlostavljača ili žrtve [3,4].

Treće, cyber zlostavljač ima za cilj da svojim ponašanjem nanese direktnu ili indirektnu povredu ili štetu cyber žrtvi.

I na kraju, četvrta, takođe veoma značajna karakteristika psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru se ogleda u ponašanju cyber zlostavljača koje se ponavlja tokom vremena. Međutim, nekada samo jedno inicijalno negativno ponašanje izvršeno od strane zlostavljača u cyber prostoru može dovesti do ponavljanja viktimizacije cyber žrtve u dužem vremenskom periodu. Tako se, na primer, jedna kompromitujuća fotografija može elektronskim putem tokom određenog vremenskog perioda prosljeđivati velikom broju različitih osoba, što iz perspektive cyber žrtve može biti doživljeno kao ponovna viktimizacija. To nas dalje upućuje na činjenicu da online komunikaciju odlikuje postojanost u izražavanju, tako da zlonamerne tekstualne poruke, e-mejlovi ili fotografije, kada se jednom proslede u cyber prostor, postaju teško uništive. Milioni posmatrača mogu takav materijal sačuvati na svom telefonu ili kompjuteru i kasnije prosljeđivati drugima.

To dalje znači da se psihološko zlostavljanje u cyber prostoru, kao i većina tradicionalnog zlostavljanja, odvija u prisustvu drugih osoba koje imaju ulogu posmatrača ili svedoka, s tom razlikom što se kod zlostavljanja u cyber prostoru publika može stalno povećavati sa protokom vremena i ne može se znati koliko osoba je, svojom voljom ili ne, uključeno u ovu negativnu pojavu.

Na osnovu datih osnovnih karakteristika psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru, proizilazi da isto obuhvata kompleks maltretirajućih aktivnosti koje se sprovode nad korisnicima elektronskih tehnologija a koje se najčešće završavaju sa nekom vrstom posledica za pojedinca. Posledice u zavisnosti od pojedinca i ispoljenog ponašanja mogu varirati od blažih do potpuno razarajućih posledica po pojedinca. Ovo se dalje može negativno odraziti na njegovo okruženje i porodicu, dok istovremeno direktne posledice trpi i društvo u celini.

Samo psihološko zlostavljanje nije nova pojava, kao što nije novo ni ponašanje koje ovaj pojam opisuje. Kao novost se jedino može posmatrati njegova pojava u cyber prostoru uslovljena progresivnim razvojem informacionih tehnologija i Internet globalizacijom.

Iste su, s jedne strane dovele do unapređenja gotovo svih oblasti socijalnog života, dok su s druge strane dovele do toga da se visok nivo agresije i nasilja prisutan u savremenom društvu prenese i na cyber prostor. U vezi s tim, danas, psihološko zlostavljanje u cyber prostoru predstavlja problem savremenog društva [4].

I pored činjenice da je naše društvo već duži niz godina zahvaćeno procesom demokratizacije i tranzicije, možemo reći da je pitanje psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru u našem okruženju još uvek na margini društvenih prioriteta. Ovo je pitanje o kojem se još uvek nedovoljno govori kod nas, kako u medijima, stručnoj literaturi, tako i u svakodnevnom životu. Ovo stanje se donekle može opravdati lošim stanjem u privredi koje je doživelo svoju kulminaciju u ekonomskoj krizi koja je zahvatila ceo svet.

Shodno tome, isplivavanjem niza problema koji su svih ovih godina zanemarljivi, a koji sada ozbiljno otežavaju ekonomiju države, teško je i očekivati da psihološko zlostavljanje u cyber prostoru bude jedan od prioritarnih problema.

Međutim, tranzicione i krizne situacije su situacije koje u dobroj meri doprinose rastu ove pojave, pa stoga i ne čude aktivnosti pojedinih zemalja iz regiona koje baš u ovim otežanim okolnostima preduzimaju korake u borbi protiv ove negativne pojave.

IV. INDIKATORI PSIHOLOŠKOG ZLOSTAVLJANJA U CYBER PROSTORU

Psihološkim zlostavljanjem u cyber prostoru smatra se svaka upotreba psihičke snage kojom počinitelj povređuje psihički integritet druge osobe. Podrazumeva svako neljudsko, negativno ponašanje prema osobi koje se izražava nanošenjem duševnih patnji manjeg ili većeg intenziteta.

Negativna ponašanja cyber zlostavljača—lažno predstavljanje, obmanjivanje i nedozvoljeno saopštavanje, ogovaranje i klevetanje, vređanje, uznemiravanje i proganjanje, kao i isključivanje, odnosno progonstvo indikatori su samog psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru.

Pretpostavljajući se da je neko drugi, zlostavljač može slati uznemiravajuću elektronsku poštu, kako bi se verovalo da poruke dolaze od korisnika naloga. Pomenuti nalog zlostavljač koristi na osnovu šifre koja mu je data u poverenju od strane pravog korisnika tog naloga, ili na osnovu šifre do koje je došao hakovanjem samog naloga. U svakom slučaju, zlostavljač sa drugima komunicira na negativan, nemilosrdan ili neprikladan način, pretpostavljajući se sve vreme da izražava mišljenje osobe čiji nalog koristi i čijim se imenom lažno predstavlja.

Pored lažnog predstavljanja zlostavljač se može služiti i obmanjivanjem, odnosno korišćenjem lukavih trikova i obmana, kako bi se druga osoba dovela u situaciju da obelodani privatne, najčešće tajne i ponižavajuće informacije, koje se zatim dalje, bez znanja te osobe, online prosleđuju. Negativnim ponašanjem cyber zlostavljača smatra se i nedozvoljeno saopštavanje ličnih informacija o kojima se neka osoba poverila samom zlostavljaču.

Nedozvoljeno saopštavanje se najčešće vrši javnim pokazivanjem, postavljanjem ili prosleđivanjem tuđih privatnih slika ili lične komunikacije onim osobama kojima te informacije nisu bile namenjene. Međutim, nedozvoljeno saopštavanje se može vršiti i putem mobilnih telefona, kada se drugima pokazuju ili prosleđuju tuđe tekstualne poruke ili slike načinjene kamerama mobilnih telefona. Takođe, čitanje sačuvanih tekstualnih poruka sa tuđeg telefona može biti deo ovog procesa.

Ogovaranje i klevetanje se sastoji u slanju ili postavljanju uvredljivih i neistinitih informacija o drugoj osobi sa namerom ugrožavanja njene reputacije ili prijateljstva. Ove informacije, u vidu kompromitujućih izjava ili slika, mogu biti

postavljene na nekoj od Internet stranica ili se mogu prosleđivati drugima putem elektronske pošte ili instant poruka.

Vređanje je takođe jedan od indikatora psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru. Podrazumeva kratku i žustru raspravu između dve ili više osoba putem bilo koje komunikacione tehnologije. Sastoji se u namernom postavljanju ili slanju elektronskih poruka sa uvredljivim, zlobnim, gnevnim, ponižavajućim ili vulgarnim izrazima. Rasprava se uobičajeno odvija u tzv. javnom cyber prostoru komunikacije, kao što su chat-sobe ili diskusione grupe, ali se može javiti i u razmeni privatne elektronske pošte. Ono što karakteriše ovaj oblik psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru jeste prisutnost uzajamne razmene uvreda između osoba koja su učesnici cyber zlostavljanja.

Nešto drugačiji oblik psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru koji traje duže od samog vređanja, koji je jednostran, sa najmanje jednim zlostavljačem i jednom žrtvom, jeste uznemiravanje. Sastoji se u slanju uvredljivih, provokativnih i grubih poruka jednoj osobi ili grupi, u dužem vremenskom periodu. Najčešće se javlja u personalnim kanalima komunikacije, kao što je elektronska pošta, ali se uznemiravajuće poruke mogu upućivati i kroz javne forume, kao što su chat-sobe i diskusione grupe.

Uznemiravanje se može vršiti kako putem personalnih računara, tako i putem mobilnih telefona, kada se jednoj osobi šalje na stotine ili hiljade tekstualnih poruka od strane jednog ili više udruženih zlostavljača. Indikator psihološkog zlostavljanja koji je tesno povezan sa uznemiravanjem jeste proganjanje. Isto se odnosi na korišćenje elektronske komunikacije u cilju proganjanja druge osobe kroz uznemiravajuću i preteću elektronsku komunikaciju. Poruke koje sadrže pretnje povređivanjem, oštro zastrašivanje i neprijatne komentare se uobičajeno upućuju personalnim kanalima komunikacije i izazivaju osećaj ugroženosti.

Takav osećaj, osećaj ugroženosti može biti izazvan i online isključivanjem, tzv. progonstvom. Sastoji se u namernom isključivanju neke osobe iz online grupe ili zajednice i može se pojaviti u bilo kom okruženju koje je zaštićeno šifrom. Na taj način, presecanjem socijalnih veza žrtvi se može naneti intenzivnija duševna bol.

Najčešće dolazi do pada samopoštovanja, te se žrtve takvog oblika psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru konformišu sa članovima nove, potpuno drugačije grupe od one koja ih je prethodno isključila. Uključivanje u druge grupe stvara osećanje ponovne povezanosti sa drugima i može biti od pomoći u ublažavanju negativnih emocija izazvanih cyber isključivanjem. Neretko, povezanost sa drugom grupom ljudi može doprineti da se žrtva oseća snažnijom da se osveti, bilo samostalno bilo uz pomoć članova nove grupe [5].

U takvim situacijama, indikatori psihološkog zlostavljanja se prepliću i čine izdvojen događaj zlostavljanja u cyber prostoru, koje uzrokuje strah da će želja za virtuelnom osvetom postati realnost, te su žrtve uobičajeno uplašene i

strahuju za svoju sigurnost. Ovaj oblik psihičkog terora može rezultirati psihozom trajnog straha i osećaja ugroženosti za korisnike elektronskih tehnologija svuda u svetu. S tim u vezi, psihološko zlostavljanje u cyber prostoru predstavlja globalnu pojavu koja prevazilazi granice svih država sveta, čije se negativne posledice ne reflektuju samo na ugroženog pojedinca kao korisnika elektronskih tehnologija, već i na njegovo okruženje i porodicu, kao i na društvo u celini.

V. UZROCI PSIHOLOŠKOG ZLOSTAVLJANJA U CYBER PROSTORU

Faktori koji pogoduju razvoju psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru, odnosno razlozi preduzimanja negativnih ponašanja su brojni. Posebno su uticajni sledeći razlozi: želja za osvetom, odnosno ispravljanjem opaženih nepravdi i potreba za zaštitom sebe i svojih prijatelja od drugih zlostavljača; potreba za uspostavljanjem moći nad drugima u cilju kontrole i autoriteta nad njima; želja za uspostavljanjem moći nad drugima zbog kompenzacije opaženih sopstvenih mana; zlostavljanje drugih iz dosade ili radi zabave; želja za igranjem uloga, te u tom cilju nepažljivo davanje odgovora i neuviđanje da su preduzeta ponašanja zlostavljajuća.

Cyber zlostavljač često ne vidi sebe u tom svetlu, odnosno ne prihvata sebe kao zlostavljača drugih u cyber prostoru, već kao osobu koja traži pravdu, štiti sebe ili druge od tzv. loših ljudi za koje smatra da zaslužuju da budu viktimizirani i ispravlja nepravde koje su nanete njemu ili drugima. Ovu kategoriju čine žrtve kako tradicionalnog zlostavljanja, tako i cyber zlostavljanja koji ovim putem pronalaze način da se osvete drugima, ali ne uviđaju da takvim svojim ponašanjem i sami postaju cyber zlostavljači [6].

Jedan od razloga koji pogoduje razvoju psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru jeste kako želja, tako i potreba za uspostavljanjem moći nad drugima. Budući da je najlakše uspostaviti kontrolu i autoritet izazivanjem straha kod drugih, cyber zlostavljači upotrebom različitih elektronskih tehnologija šalju preteće, ali i ponižavajuće poruke. Ovakva negativna ponašanja cyber zlostavljača osnažuje i podržava njegova tzv. publika, odnosno uzak krug prijatelja ili poznanika iz njegovog okruženja.

S druge strane, u znatnom broju slučajeva se javlja potreba za uspostavljanjem moći nad drugima, ali ne zbog same kontrole i autoriteta, nego zbog kompenzacije opaženih sopstvenih nedostataka, uglavnom fizičkih.

U cilju kompenzacije svojih slabosti koje dolaze do izražaja u realnom svetu i zbog kojih su najčešće žrtve tradicionalnog zlostavljanja, zastrašuju i ponižavaju druge osobe u virtuelnom svetu, i na taj nači gotovo nesvesno postaju zlostavljači u cyber prostoru. To je način da se osvete i da, korišćenjem tehnologije u kojoj su posebno vešti, deluju veći i snažniji nego što to zaista jesu.

Dosada ili zabava je, takođe, jedan od uzroka psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru. Ponižavanje i vređanje drugih jedan je od načina zabave i razonode kojim neke osobe, pre svega nezrele i labilne, mogu ojačati svoj ego, a povrediti ego

svojih žrtava. Retko prete svojim žrtvama i više se fokusiraju na njihovo ismevanje i omalovažavanje, koje se po pravilu vrši, ili barem planira u grupi, bilo virtuelno bilo realno. Hrane se divljenjem grupe ili ćutanjem drugih osoba koje posmatraju i dopuštaju njihove aktivnosti. Nažalost, podrška publike rezultira pojačavanjem zlostavljajućih ponašanja [7].

Uzrokom psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru smatra se i potreba za davanjem odgovora na primljenu negativnu komunikaciju. U cilju odgovaranja na primljene provokativne i uvredljive poruke, moguće je postaviti ili proslediti komunikaciju koja se može okarakterisati kao psihološko zlostavljanje, bez uviđanja moguće ozbiljnosti posledica. Osoba koja u afektu odgovara na tzv. prozivke drugih, zapravo nije svesna činjenice da upravo svojim ponašanjem vrši psihološko zlostavljanje nad drugima u cyber prostoru.

Na samo kretanje i razvoj psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru, varirajućim intenzitetom, utiču svi navedeni razlozi, međutim, razlog za sve veći porast psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru leži upravo u činjenici da su socijalni uslovi u znatnom broju zemalja veoma loši. Činjenica da je jako teško doći do zaposlenja i obezbeđenja osnovnih uslova za život, nažalost, negativno utiče na psihičko stanje mnogih ljudi koji beg od sveta realnosti i suočavanja sa ozbiljnim postojećim problemima traže u virtuelnom svetu. Svoje nezadovoljstvo i tzv. frustriranost izražavaju nad drugima u cyber prostoru, preduzimanjem različitih negativnih, odnosno zlostavljajućih ponašanja.

VI. POSLEDICE PSIHOLOŠKOG ZLOSTAVLJANJA U CYBER PROSTORU

Posledice psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru mogu biti opasnije po žrtvu nego u slučaju klasičnog zlostavljanja, jer je psihološko zlostavljanje u cyber prostoru javne prirode i žrtve cyber zlostavljanja su izložene zlostavljačima 24 sata dnevno, bez mogućnosti bega na sigurno mesto u cyber prostoru.

U mnogim tehnološki dominantnim zemljama sveta sprovedena su istraživanja koja pokazuju posledice psihološkog zlostavljanja u Cyber prostoru, pre svega nad školskom populacijom (cyber bullying).

Istraživanje sprovedeno na 5000 ispitanika studentske populacije u Južnoj Koreji pokazalo je da su čak 36% ispitanika bili žrtve cyber bullying-a tokom 2012. godine, te da se isti zbog toga osećaju usamljeno, bespomoćno i manje vredno.

Statističari britanskog Telegraph-a došli su do informacije da su oko 40% žena bile žrtve zlostavljanja nakon dogovorenih "on-line spojeva", a da 20% zlostavljača žrtve nastavlja da trajno uhodi putem društvenih mreža (Facebook, MySpace, Twitter) [6].

Elizabeth Carll iz APA Media Psychology Division-a iznosi podatke da stalker i sve više koriste vrhunske tehnologije za praćenje i uznemiravanje svojih žrtava, kao i da tek jedna od četiri žrtve školskog uzrasta prijavljuje neki od

oblika cyber bullying-a, poput pretećih mejlova ili instant poruka. Procenjuje se da su tokom 2012. godine čak 850.000 učenika i studenata u SAD bili žrtve online bullying-a (većinom ženskog pola).

Elizabeth Carll navodi da cyber zlostavljači neretko otkrivaju žrtvine lične podatke (pravo ime, adresu, fotografije, radno mesto, školu, prijatelje, rođake) na web stranicama ili forumima, a zatim se lažno predstavljaju s ciljem objavljivanja materijala u žrtvino ime koji ih izvrgava ruglu, kleveće ili ismeva. Takav oblik zlostavljanja može izazvati teške negativne posledice, poput straha, poremećaja u spavanju i ishrani, kao i prestanak dotadašnjeg učestvovanja u različitim oblicima društvenog života.

Na samom početku bilo kojeg od oblika psihološkog zlostavljanja u cyber prostoru, prve posledice se kod žrtve cyber zlostavljanja javljaju u vidu razdražljivosti, anksioznosti, nesаницe, neuobičajene aritmije, problema sa koncentracijom i problema sa organima za varenje. Nakon određenog vremena, kraćeg ili dužeg, uzavisnosti od samog psihičkog stanja osobe nad kojom se vrši psihološko zlostavljanje u cyber prostoru, ista počinje da sumnja u svoju sposobnost, kompetentnost, oseća se razočarano i isključeno iz sredine.

Budući da žrtva postaje emocionalno ranjiva i da se povlači u sebe kako bi izbegla konfliktnu situaciju, dolazi do njene emocionalne izolacije, te se žrtva udaljava od ljudi, što dalje doprinosi doživljaju besmislenosti da se bilo šta preduzme. Na taj način žrtva cyber zlostavljanja se postepeno isključuje iz realnog života, tako što sve češće kasni sa izvršavanjem svojih svakodnevnih obaveza, kako privatnih tako i poslovnih, odnosno odlaže završavanje započetog posla, a odbija da prihvati nove zadatke, te na taj način produžava lenčarenje. Stanje se komplikuje i pojavom fizičkih simptoma u vidu hroničnog umora, glavobolja ili opadanja seksualnih želja.

Često, i sami simptomi mogu predstavljati dodatno opterećenje, te tako dovesti do apatije i gubitka životnih interesovanja. U ovoj fazi dolazi do iscrpljenosti ličnih resursa, žrtva postaje depresivna i ničim motivisana da bilo šta preduzme, kako u svom ličnom životu, tako i na poslu.

To dalje dovodi do toga da žrtva cyber zlostavljanja postaje cinična i ravnodušna prema svojoj okolini i da ima potrebu i želju da pobjegne ne samo od prijatelja, već i od članova svoje porodice.

Sve se to negativno odražava na funkcionisanje ljudi iz njene porodice i okruženja u svim oblastima njihovog delovanja, koji svu svoju pažnju usmeravaju na pružanje pomoći njima dragoj osobi koja je spletom različitih okolnosti postala žrtva cyber zlostavljanja, svesno ili nesvesno. Nažalost, uverenje žrtve cyber zlostavljanja da joj nema pomoći se odražava i na pad njenog imuniteta, pa su sve češće ozbiljne i dugotrajne posledice infekcija, pa i razne povrede (padovi, uganuća, posekotine).

Tada je žrtvi neophodna, ne samo pomoć porodice i prijatelja, već i veoma ozbiljna stručna pomoć [7].

Na taj način, psihološko zlostavljanje u cyber prostoru proizvodi posledice koje se ne reflektuju samo na ugroženog pojedinca, odnosno žrtvu već i na njenu porodicu i okruženje, samim tim i na društvo u celosti.

VII. ZAKLJUČAK

Progresivnim razvojem informacionih tehnologija i Internet globalizacijom uvedeni su novi izazovi u svim sferama društva na jednom globalnom nivou. Nažalost, jedan od takvih izazova jeste i visok nivo agresije i nasilja prisutan u savremenom društvu, a koji je prešao granice fizičkog okruženja i proširio se u virtuelno, odnosno koji je prenet u cyber prostor u vidu psihološkog zlostavljanja.

Specifičnosti komunikacije u cyber prostoru, gledano kroz prizmu važnosti koja se pridaje upotrebi različitih oblika elektronske komunikacije, čine ovaj vid zlostavljanja sve rasprostranjenijim i vrlo opasnim po psihološki integritet žrtve zlostavljanja. Problemi zlostavljanja u cyber prostoru proizvode negativne posledice koje se ne reflektuju samo na ugroženog pojedinca, već i na njegovo okruženje i porodicu, kao i na društvo u celosti, što ovoj pojavi daje karakteristiku "globalne negativne društvene pojave".

Budući da je u pitanju nova i nedovoljno proučena pojava, često biva ignorisana od strane nadležnih institucija, s jedne strane zbog nepoznavanja problema, s druge strane zbog nepostojanja razvijenih mehanizama, kako prevencija tako i samih intervencija.

Nažalost, sporo prilagođavanje institucija i nedovoljna osposobljenost da se prati izuzetno brzi tempo tehnološkog razvoja, uslovljava prepuštenost korisnika elektronskih tehnologija samima sebi u virtuelnom svetu, odnosno cyber prostoru, često njihovu neobaveštenost i nekada nesposobnost za borbu sa mogućim problemima koji mogu nastati i koji nastaju tokom njihovih aktivnosti u cyber prostoru.

Upravo u cilju sigurnog bitstvovanja u cyber prostoru i onemogućavanja psihološkog zlostavljanja u istom, potrebno je usmeriti razvoj društvenih mreža, elektronskih komunikacija i samog Interneta u smeru pouzdanog lociranja zlostavljača, čime bi se obezbedila mogućnost što pouzdanije fizičke identifikacije zlostavljača i mogućnost njegovog krivičnog gonjenja u skladu sa krivičnim zakonodavstvima država iz kojih deluje zlostavljač, odnosno u kojoj je sama žrtva izložena zlostavljanju, a na šta ukazuje i samo pomenuto istraživanje sprovedeno u okviru APA Media Psychology Division-a.

LITERATURA

- [1] M. Drakulić, R. Drakulić, "Cyber kriminal", <http://www.bos.rs/cepit/idrustvo/sk/cyberkriminal.pdf>, datum pregleda 25.3.2012.
- [2] R. D'Ovidio, R. Doyle, "A study on cyber stalking: Understanding investigative hurdles", FBI Law Enforcement Bulletin, ISSN 0014-5688, Vol. 73, No. 3, pp. 10-17, 2003. <http://www.fbi.gov/publications.htm>, pristupljeno 10. 09. 2007.
- [3] M. Kovačević-Lepojević, B. Lepojević, "Žrtve sajber proganjanja u Srbiji", Temida, ISSN: 1450-6637, Vol. 12, No. 3, str. 89-108, 2009, DOI: 10.2298/TEM0903089K.

- [4] K. Baum, S. Catalano, M. Rand, K. Rose, "Stalking victimization in the United States", Washington, DC: Bureau of justice report, US Department of justice, 2009, <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/abstract/svus.htm>, datum pregleda 19.9.2012.
- [5] M Campbell, "Cyber bullying: An old problem in a new guise?", Australian Journal of Guidance and Counseling, ISSN: 1037-2911, Vol.15, No.1, pp. 68–76, 2005.
- [6] R. M. Kowalski, S. P. Limber, P. W. Agatston, "Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age", John Wiley & Sons, ISBN: 978-14443-21-88-3, 2010.
- [7] B. Popović-Čitić, "Vršnjačko nasilje u sajber prostoru", Temida, ISSN: 1450-6637, Vol. 12, No. 3. str. 43-62, 2009, DOI: 10.2298/TEM0903043P.

ABSTRACT

Psychological abuse is not a new phenomenon, nor is it new or behavior that this term describes. As the novelty can only be seen in his appearance so. Cyberspace caused

progressive development of information technology and the globalization of the Internet. They are, on the one hand led to improvements in almost all areas of social life, and on the other hand, has led to high levels of aggression and violence present in contemporary society and transferred to the cyber space. Problems of abuse in cyberspace produce negative effects that are not reflected only in vulnerable individuals, but to his family and the environment, as well as the whole society, and therefore represents an important issue that deserves attention and which is necessary to resolve the relevant legislation.

Keywords – Psychological Abuse; Cyber Space; Legal Regulations.

CHARACTERIZATION OF PSYCHOLOGICAL ABUSE IN CYBER SPACE

Zaklina Spalevic